

Recensies

P. J. Meertens, e. a., *Biografisch woordenboek van het socialisme en de arbeidersbeweging in Nederland*, VI (Amsterdam: Stichting beheer IISG, 1995, 296 blz., ISBN 90 6861 109 7).

Onlangs verscheen — tien jaar na de publicatie van het eerste deel — het zesde deel van het *Biografisch woordenboek van het socialisme en de arbeidersbeweging in Nederland*. Was oorspronkelijk een serie voorzien van zes delen, nu meldt de redactie dat nog even zal worden volgehouden: hierna zullen nog twee delen volgen, alsmede een register- en aanvullingsdeel. Dit alles getuigt van een fraai doorzettingsvermogen, niet alleen van het Internationaal instituut voor sociale geschiedenis, dat direct en indirect in belangrijke mate bijdraagt aan dit alles, maar ook van de redactie. Wie kent niet het vriendelijke, maar nauwelijks te weigeren verzoek om een biografie voor dit BWSA te schrijven? Al met al groeit daarmee een reeks, die zowel een hoogst interessante portrettengalerij biedt, als ook onmisbaar is als naslagwerk. En nog steeds blijft de kwaliteit hoog. Opvallend, temidden van de 74 personen die in dit deel beschreven zijn, zijn bijvoorbeeld de zeer zorgvuldige stukken van Ger Harmsen over Jacq. Engels en bovenal Domela Nieuwenhuis, nu ook eindelijk opgenomen in dit Pantheon. Ook al is de verleiding groot om meer voorbeelden te noemen (Henny Buiting over Wiessing, Rico op den Camp over Heldt, Siep Stuurman over S. van Houten) van werkelijk fraaie kunststukjes, is het misschien hier gepast te volstaan met een citaat uit de biografie van Jannes Houkes over de anti-militarist en wereldverbeteraar Daan de Clercq (1854-1931). Vrijwel geen aspect van het leven ontliet diens progressieve opvattingen. Zo introduceerde hij 'tal van nieuwigheden die het vegetariërsbestaan veraangenaamden', zoals de weck-fles en het kunst-bont. Het eind van dit lemma is als volgt: 'De Clercq had zich gevestigd in villa Zeelust te Zandvoort en begon van daaruit zaken te doen. Hij verkocht zogenaamd Vita-glas: het liet 'de levenwekkende stralen van het zonlicht, die gewoon vensterglas niet doorlaten, in uw kamer'.... In het begin van de jaren dertig bedacht hij een internationaal ruilmiddel: wära, waarvoor hij geen belangstelling kon wekken. De Clercq werd op 77-jarige leeftijd door een auto ongehoort toen hij hollend de weg overstak. Zonder bij kennis te komen stierf hij in het ziekenhuis'. En ook al lijkt dit abrupte einde op een wonderlijke manier enigszins symbolisch voor de progressieve levens-overtuiging in Nederland, toch sluit men zo'n man in het hart.

Piet de Rooy

J. W. Boersma, C. J. A. Jörg, ed., *Ere-saluut. Opstellen voor mr. G. Overdiep* (Groningen: REGIO-PROjekt, 1995, 363 blz., ISBN 90 5028 067 6).

In deze vriendelijke bundel zijn ter gelegenheid van de vijfenzeventigste verjaardag van de historicus en oud-president van de arrondissementsrechtbank Overdiep artikelen bijeengebracht die de veelzijdigheid van de geëerde benadrukken. Vriendelijk keuvelend vertelt collega-rechter Vrieze over Overdiep en de juristerij, en het tekent de Groninger rechter dat daarbij voor een mengeling van vonnissen, juridische gezelligheids-genootschappen en persoonlijke anekdotes is gekozen in plaats van een streng wetenschappelijk betoog.

Ook een aantal op het oog puur wetenschappelijke artikelen blijkt bij nadere beschouwing overigens nog een ander doel te hebben dan beschrijven en analyseren. Overdiep was jaren lang lid van het bestuur van het Groninger museum, een functie die hij in 1991 neerlegde uit weerzin tegen de plannen die de toenmalige directie had met de afdelingen archeologie, ge-

schiedenis en kunstnijverheid. Zowel J. W. Boersma, die jarenlang de afdeling archeologie bestierde, als H. T. Waterbolk en W. A. van Es benadrukken het belang van een museale collectie als uitgangspunt voor wetenschappelijk onderzoek, en keren zich tegen de visie dat een museum voornamelijk *entertainment* zou moeten zijn.

Boersma en Waterbolk kiezen de weg van een beschouwing naar aanleiding van objecten uit de collectie (respectievelijk een sierbeslag van een paardentuig en barnsteen). Van Es beschrijft de problemen die de overheid en de musea hebben met het opslaan van archeologische vondsten, en plaatst zo de Groninger museumkwestie in een breder kader. Deze beschaafde polemiek in voetnoten zal Overdiep vast plezieren.

De betrokkenheid van Overdiep bij de monumenten van Groningen vindt in deze bundel haar weerslag in drie artikelen. R. Steensma behandelt doodssymboliek op negentiende-eeuwse Groninger grafzerken. In 'Over het nut van het reconstrueren van prehistorische huizen' toont O. H. Harsema aan dat wetenschappelijk gezien de zin van de reconstructie vooral blijkt te zitten in het bestuderen van het verval er van. F. J. Veldman beschrijft de wijze waarop al jaren lang de Menkemaborg, één van Groningens fraaiste toeristische attracties wordt gerestaureerd. De krijgshistorische en historisch-geografische belangstelling van Overdiep blijkt uit de bijdragen van H. A. Groenendijk over 'Zuidelijk Westerwolde voorde kloostervestiging', W. K. van der Veen over de ligging van het 'Sint-Jurgensgasthuis en de weren te Helpman' bij Groningen en ten slotte uit H. R. Reinders' studie van het onderwijs in de theorie van de Oud-hollandse vestingbouw in de zeventiende eeuw. Hij bevestigt de gangbare mening dat er geen vernieuwende werking van dit onderwijs uitging. J. J. Lenting bespreekt Werra-keramiek die hij als archeoloog bij de reconstructie van de vesting Bourtange aantroef — een project waar Overdiep nauw bij betrokken was.

Aardig is de bijdrage van C. J. A. Jörg over een Groninger nijverheidstentoonstelling in 1903, waar als blikvanger een 'Japans marktplein' werd ingericht. Het Japanse was betrekkelijk, maar veel Groningers waren onder de indruk. K. van der Ploeg bespreekt de banden tussen de Groninger Ploeg-kunstenaar Johan Dijkstra en de Italiaan Bandinelli. Meer inventariserend zijn de bijdragen van J. H. Leopold over zakhorlogemakers in Groningen en A. Westers over zilversmeden in Oude Pekela. Mw. L. Ast-Boiten bespreekt reisverslagen over Groningen en constateert dat de bezoekers zagen wat ze wilden zien, en mw. B. Spaanstra-Polak legt haar herinneringen aan Groningen in het Interbellum vast; zij ziet in Stad en Land in die jaren 'een sfeer van uitgelaten sensualiteit' (162), een beeld dat misschien nadere toelichting verdient had.

Het is gebruik geworden om op verzamelbundels als de onderhavige te mopperen. Maar voor een ouderwets geleerde als Overdiep past deze ouderwetse vorm van eerbetoon. En al zijn de artikelen verschillend van karakter, de betrokkenheid bij Groningen die het gemeenschappelijk kenmerk is van alle bijdragen geeft het geheel een op het eerste gezicht ongedachte eenheid. *Ere-saluut* is daarmee een prachtig verjaarscadeau.

F. J. Kossmann

F. R. Ankersmit, *De spiegel van het verleden. Exploraties, I, Geschiedtheorie* (Kampen/Kapellen: Kok Agora/Pelckmans, 1996, 277 blz., ISBN 90 391 0683 5(Ned.) en 90 289 2242 3 (België)).

In het *oeuvre* van F. R. Ankersmit, want daar mogen we inmiddels wel van spreken, zijn globaal drie thema's te onderscheiden. In de eerste plaats zijn dat de historiografische en geschiedfilosofische teksten, vervolgens — daar nauw mee samenhangend en deels uit voortvloeiend — het werk over de esthetica en tenslotte de publicaties over de politieke theorie. Deze drie